

Preken vandaag!

Er vinden verschuivingen plaats op het gebied van de prediking. Deze verschuivingen roepen vragen op. 'Wordt er nog gepreekt?' zo vraagt men zich af. Nu zou ik deze vraag kunnen behandelen door bijvoorbeeld concrete preken te gaan bespreken. Men stuurt mij namelijk regelmatig preken toe met de opmerking: zo wordt er tegenwoordig gepreekt.

Ik zou ook de kritiek van mensen op de prediking hier kunnen weergeven en proberen te wegen. Maar dat doe ik niet. Naar mijn idee is het namelijk van belang om allereerst uiteen te zetten wat preken eigenlijk is. En dan nog meer toegespitst op de vraag die daarop volgt: wat is gereformeerde prediking? Het is belangrijk om dat eerst (weer) helder te hebben om van daaruit de vraag te kunnen beantwoorden hoe het staat met de preek vandaag.

Wat is preken?

Laat ik heel basaal beginnen. De lezing uit de Bijbel vormt een vast onderdeel van de kerkdienst. Deze lezing vindt plaats voordat de preek begint. Dat zegt al twee dingen. In de eerste plaats dat de preek iets met die bijbellesing te

maken heeft. In de preek speelt het gelezen bijbelgedeelte een bepaalde rol. Vanouds is het zo dat gezegd wordt dat in de preek het bijbelgedeelte wordt uitgelegd, maar daarnaast ook dat er sprake is van een toepassing op de hoorders en de tijd van vandaag. Deze omschrijving heeft zo zijn nadelen, maar geeft wel goed aan dat preken méér is dan bijbellesing. Dat is ook het tweede wat namelijk gezegd kan worden als je kijkt naar de kerkdienst. Preken is geen bijbellesing. Een stuk uit de Bijbel lezen of een gedeelte uit de Bijbel navertellen is nog geen preken. Het onmisbare kenmerk van een preek is dat er een toepassing plaatsvindt. Wat wil dat zeggen? Ik kan het niet beter verwoorden dan prof. K. Runia eens gedaan heeft. Het grondpatroon van de preek, zo zegt hij, is dat iemand

mij namens God het heil *aan zegt* en mij *oproept* om dit heil te aanvaarden en eruit te leven. Runia noemt dit het 'onopgeefbare wezenselement' van de preek.¹ Anders gezegd: een preek onderscheidt zich van de schriftlezing op het punt dat de predikant een concreet op de gemeente gerichte aanspraak laat horen.²

In dit licht kan de vraag of er nog gepreekt wordt, als volgt nader worden omschreven: klinkt er in de preek nog een concreet op mij gerichte aanspraak die te maken heeft met het bijbelgedeelte dat gelezen is? Wordt mij iets aangezegd en word ik ergens toe opgeroepen? Is er sprake van een appel?

Probleem

Zo verwoord, wordt duidelijk dat we hier wellicht stuiten op een probleem in onze tijd. Laatst hoorde ik een collega zeggen: ik durf in de preek niet meer te zeggen: 'Zo zegt de Here!' Waarom niet? Nou, we zijn erachter gekomen dat alles interpretatie is. Dus moeten we voorzichtig zijn. We zijn kind van onze tijd. We staan onder in-

vloed van onze cultuur. Daardoor wordt onze interpretatie bepaald. We moeten dus voorzichtig zijn met het spreken van grote woorden.

Deze gedachtegang wordt tegenwoordig door steeds meer mensen omarmd. Zoals vorig jaar te lezen was in het christelijk maandblad *Reveil* (zie ND, 11 juni 2018). Daar kwamen drie mensen aan het woord die wel geloofden, maar niet naar de kerk gingen. Een van hen legt uit waarom: 'Ik heb bijzonder veel moeite met de stelligheid waarmee vanaf de preekstoel zaken worden beweerd alsof de dominee of voorganger precies weet wat Gods bedoeling is voor mijn of ons leven.' Inzicht gevend is wat hij erop laat volgen: 'Ik hoor regelmatig de frase "De Bijbel is hier duidelijk over". In mijn optiek is de Bijbel nergens duidelijk over, dat is precies de reden waarom er zoveel verschillende soorten kerken en opvattingen zijn.' Hier vind je de gedachtegang in de kern verwoord. En die lijkt steekhoudend. Hij sluit namelijk aan bij wat wij zelf zien en ervaren. Over dezelfde tekst kun je verschillende dingen naar voren brengen. Het is maar hoe je het bekijkt. Er zijn verschillende interpretaties mogelijk. Dus wie zegt dat de predikant het bij het rechte eind heeft in datgene wat hij op basis van de Bijbel richting de gemeente zegt? Is er wel zoiets als een appel mogelijk?

Alles interpretatie?

Hoe logisch deze redenering ook klinkt, toch is hier sprake van een denkfout. Het feit dat je vanuit dezelfde bijbeltekst verschillende dingen kunt zeggen, betekent niet dat die tekst onduidelijk is of dat je alle kanten op kunt met die tekst. Vergelijk het met een ongeluk dat gebeurd is. Verschillende mensen hebben het gezien. Maar ieder heeft zo zijn eigen verhaal over datzelfde ongeluk. In die verhalen vertellen mensen hun kijk op de zaak. Maar die verschillende verhalen moet je niet verwarren met het feit dat er sprake zou zijn van een fundamenteel verschil van mening. Getuigen vertellen hun verhaal over hetzelfde ongeluk. Om het ingewikkeld

te zeggen: we moeten de verschillende perspectieven op de waarheid niet verwarren met fundamentele meningsverschillen over wat feitelijk waar is.³ Toegepast op de bijbeltekst en de preek: het is mogelijk om de bijbeltekst vanuit verschillende kanten te bekijken en zo te komen tot een verschillend appel. Dat is ook de reden waarom twee preken over dezelfde tekst zo anders kunnen zijn.

Om een voorbeeld te geven. De geschiedenis uit Lucas 7, over de vrouw die Jezus zalfde, kan beprekt worden door te kijken naar wat deze vrouw doet

Er komt een aanspraak uit

en naar datgene wat de Here Jezus hierover zegt. Als een predikant dat doet, dan komt er een aanspraak uit, in de trant van: dat datgene wat Jezus tegen deze vrouw zegt (uw zonden zijn u vergeven), ook voor ons geldt wanneer we geloven. Een andere mogelijkheid is om deze geschiedenis te bekijken vanuit de farizeeër Simon en zijn gasten. Wat beweegt hen, hoe denken zij en hoe reageert Jezus daarop? Hier vloeit dan een ander appel uit voort. Zoiets als: dat we moeten weten en beseffen dat ons veel vergeven is; dat dit ons handelen motiveert.

Dit voorbeeld laat zien dat er verschillende mogelijkheden zijn. Dat is ook de reden waarom preken van elkaar verschillen. Maar waar het dan wel op aankomt, is dat het appel dat in de preek klinkt, de gerichte aanspraak die tegen mij als hoorder gezegd wordt, legitiem is. Dat wil zeggen: of de tekst door de predikant recht wordt gedaan in het licht van de directe context en in het licht van de gehele Bijbel. Door de hoorder is dit na te gaan en te controleren, zoals de mensen in Berea deden. Paulus had daar een preek gehouden waarin hij het evangelie verkondigde. En dan lees je dat de mensen in Berea dagelijks de Schriften bestudeerden 'om te zien of het inderdaad waar was wat er werd gezegd' (Hand. 17:11). Dit geldt ook voor vandaag. Wanneer in een preek een appel klinkt op basis van een bijbeltekst, dan heeft de predikant deze tekst op een bepaalde manier geïnterpreteerd. Dat betekent dat er ook

sprake kan zijn van misinterpretatie. En dat betekent dat er grote woorden gesproken kunnen worden die niet voortkomen uit de tekst. Dat is gebeurd in het verleden, maar het kan nog steeds gebeuren. Daarom is het belangrijk om de predikant in zijn preek na te rekenen, zoals de mensen in Berea deden. Is datgene wat de predikant de gemeente voorhoudt, in overeenstemming met Gods Woord? In tegenstelling tot de mensen in Berea hebben wij nu, naast het Oude Testament, ook het Nieuwe Testament met daarin de evangeliën en de apostolische geschriften. Dat vraagt van de hoorders dat zij kennis hebben van het hele woord van God. Alleen zo kunnen zij beoordelen of er recht gedaan wordt aan de tekst en aan het geheel van de Bijbel of dat de tekst wordt misbruikt en dat er sprake is van misinterpretatie. Dit narekenen moet vervolgens niet gebeuren vanuit een motief om met de predikant 'af te

rekenen'. Want dan is er altijd wel wat te vinden. Helaas komt dit soort liefdeloosheid ook voor. Dat neemt niet weg dat in zijn algemeenheid van de predikant best wel wat gevraagd mag wor-

den. Namelijk dat hij zo helder mogelijk in de preek uiteenzet dat de boodschap die hij laat horen (het appel), verantwoord is op basis van de bijbeltekst in het licht van het geheel van de Bijbel.

Gereformeerde prediking

Dan komen we nu bij de vervolgvraag. Het is namelijk nodig om de vraag – wat is preken? – nader toe te spitsen. Dat heeft te maken met het feit dat wij gereformeerde kerken zijn. Het is nog steeds zo dat predikanten, als voorwaarde om te mogen preken, de drie formulieren van eenheid hebben ondertekend. En dat is geen formaliteit, maar het zegt dat je als prediker de gereformeerde leer onderschrijft. En dat heeft onherroepelijk gevolgen voor de prediking. De vraag is dan: welke gevolgen heeft dit? Oftewel, wat is gereformeerde prediking? Wat is het kenmerk daarvan?

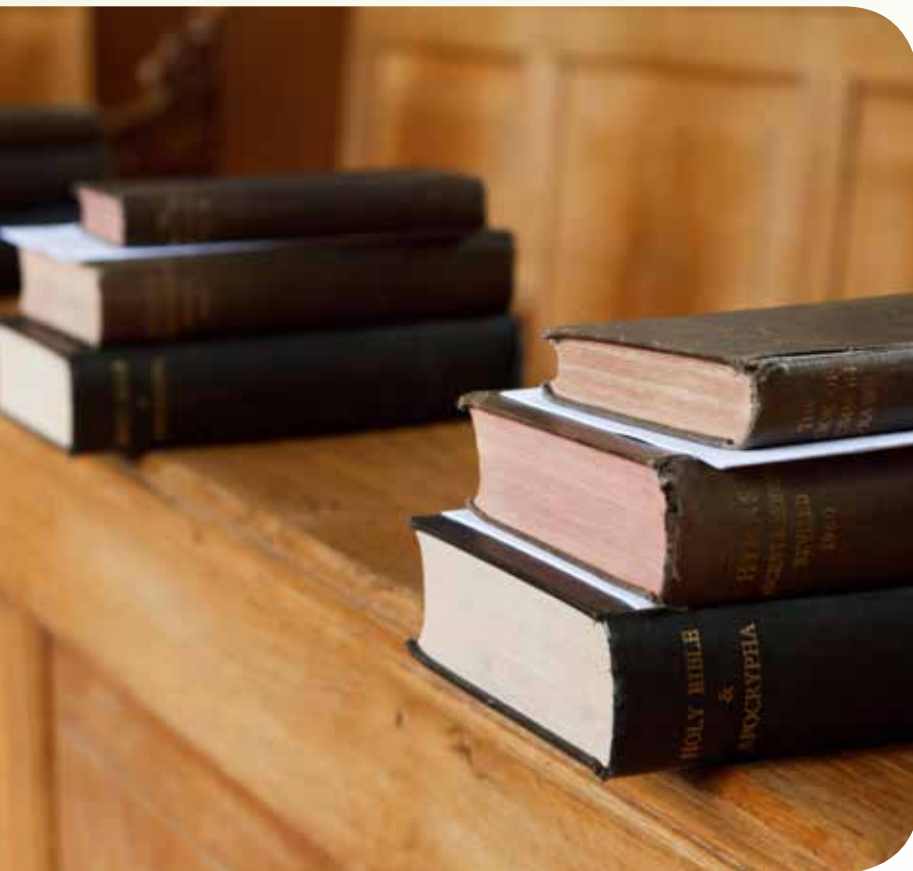
knopt weergeven. De gereformeerde manier van bijbellezen vindt zijn grond in de belijdenis dat we wat betreft de Bijbel te maken hebben met het op schrift gestelde geopenbaarde Woord van God (NGB, art. 3). Wanneer je onder deze belijdenis je handtekening hebt gezet, betekent dit dat je uiterst zorgvuldig met de Bijbel omgaat. Je wacht je voor een eigenmachtige uitleg van de Bijbel. Daarom bekijk je de tekst in zijn tekstverband. Vervolgens ga je van de tekst naar het geheel van de Bijbel en weer terug, in de wetenschap dat God zichzelf niet kan tegenspreken. Bij dit alles is de apostolische leer je leidraad. De apostelen zijn onze getuigen en leermeesters. Met de woorden van hierboven: we zijn gebonden aan hun perspectieven op de waarheid. Ten slotte is het belangrijk om oog te hebben voor de ontwikkeling van de heilsgeschiede-

In de tweede plaats heeft gereformeerde prediking te maken met de overtuiging, door Luther kernachtig omschreven, dat wij ‘tegelijk zowel zondaar als rechtvaardige’ zijn.⁵

Verlossing

Deze overtuiging betekent dat een preek veel meer is dan een moraliserend verhaal: een zedenpraatje waarbij de aandacht vooral gericht is op wat wel of niet mag. Preken gaat veel dieper. Natuurlijk kan het in de preek gaan over wat God zegt en wat Hij gebiedt. En dan kan er weleens een appel klinken over wat wel of niet mag. Maar dat staat altijd in een groter kader. Namelijk in het kader van onze verlossing. Prediking is het middel om ons tot zaligheid te brengen, zoals Calvijn eens heeft gezegd.

Geen eigenmachtige uitleg

Onze verlossing is namelijk niet een simpele mededeling die je maar een keer gehoord hoeft te hebben en die je daarna weet. In die zin is de Bijbel niet te vergelijken met een roman of met een film. Een keer lezen of kijken is voldoende. Natuurlijk kun je het meerdere keren doen. Maar op een gegeven moment ken je de plot en de verschillende plotwendingen.

Onze verlossing is ook niet een feitelijkheid die wij in ons bezit kunnen hebben: dat God voor eens en voor altijd al mijn zonden in één keer vergeven heeft. En dat ik vanaf nu geen zondaar meer ben, maar voor altijd een rechtvaardige. Het is niet voor niets dat de Here Jezus ons in het Onze Vader leert bidden om te vragen om vergeving. En vervolgens ook om de kracht van de Heilige Geest om in verzoeken staande te blijven. Als gelovigen zijn we zondaar tot onze dood (vgl. Rom. 7:24-25). En omdat dat zo is, moeten we telkens weer opgeroepen worden om ons met God te verzoenen. Zoals Paulus ook tegen de gemeente (!) in Korinte zegt: ‘Namens Christus vragen wij u: laat u met God verzoenen!’ (2 Kor. 5:20). Preken staat zo in het kader van wat Paulus de ‘bediening van de verzoening’ noemt. In de prediking komt de

Allereerst kenmerkt gereformeerde prediking zich door de gereformeerde manier van bijbellezen. In een ander verband heb ik daar eerder over geschreven.⁴ Ik zal het hier daarom be-

nis en de centrale plaats van Christus daarin. Een gereformeerd predikant rekent met dit grote verhaal van de Bijbel. En het kan niet anders of dit is terug te horen in de preken die hij houdt.

verlossing naar ons toe. Er wordt in het openbaar verklaard dat al onze zonden ons door God om de verdienste van Christus vergeven zijn, *zo vaak* wij deze belofte van het evangelie met waar geloof aannemen (HC, zd. 31, vr./antw. 84).

Geloven

Dit 'zo vaak' wijst erop dat we geloven niet als iets eenmaligs moeten zien. Geloven ligt niet op het niveau van het weten van een objectieve stand van zaken, waardoor het alleen maar nodig is om het ons een keer mee te delen.

Ook ligt geloven niet op het niveau van het voelen, waardoor het nodig is om dat gevoel telkens weer op te wekken. Geloven

ligt op het niveau van het be-amen: het aannemen van Gods beloften. Vanwege het feit dat wij nog zondaar zijn is dit geen vanzelfsprekendheid. Sterker nog: wordt dit telkens weer bedreigd. Verder moeten we de duivel en de wereld, die ons steeds maar weer aanvechten, niet onderschatten (HC, zd. 52, vr./antw. 127). De Dordtse Leerregels zeggen dan

Niveau van het be-amen

rechtvaardig als zondig is. Dit appel blijft daarom niet steken in moralisme (u moet dit of dat). Ook wordt het appel niet gestempeld door gearriveerdheid (maak je niet druk, we zijn verzoend). Dit appel mag ook niet worden ontkracht door te doen alsof er geen waarheid meer bestaat en alles alleen maar interpretatie is. Het appel wordt bepaald door het feit dat de belofte van het evangelie ons telkens weer moet worden voorgehouden en dat wij die beloften telkens weer moeten aangrijpen. Op deze manier is de preek het middel om ons tot zaligheid te brengen.

Een van onze gereformeerde voorouders, Theodorus Beza, heeft dat in zijn belijdenis als volgt verwoord: 'De Heilige Geest (...) bedient zich van deze uiterlijke prediking als was het een leiding of een buis. Zo kan Hij (...) doordringen tot in het diepst van de geest om enkel en alleen door zijn genade en goedheid aan de kinderen van God het vermogen te geven waardoor ze dit grote geheimenis van hun redding door Jezus Christus kunnen bevatten en verstaan. Zo vernieuwt Hij ook hun denken (...).

ook terecht dat de belofte van het evangelie openlijk verkondigd moet worden met het bevel zich te bekeren en te geloven (DL, II,5).

Wat is het kenmerk van gereformeerde prediking? Dat is dat er een appel klinkt richting de gemeente, vanuit de overtuiging dat de gemeente zowel

Bovendien corrigeert en verandert Hij op deze manier hun wil.⁶

Bouwstenen

Wordt er nog gepreekt? Hoewel de discussie over de preek van alle tijden is, wordt in onze tijd deze vraag door nogal wat mensen gesteld. Ik hoop met

het bovenstaande de eerste bouwstenen aangereikt te hebben om daarover met elkaar in gesprek te gaan.

Noten:

- 1 Dr. K. Runia, *Heeft preek nog zin?* Kampen, 1981, p. 39 (cursivering oorspronkelijk). Of zoals door prof. W. Kremer kernachtig is gezegd: 'De preek is geen strooibiljet, geworpen uit een vliegtuig, dwarrelend op de wind, in de hoop dat waar het neerkomt het ergens door een voorbijganger opgeraapt wordt', in: W. Kremer, *Priesterlijke prediking. Een bundel eigen werk, verzameld en aangeboden ter gelegenheid van zijn gouden ambtsjubileum*, Amsterdam, 1976, p. 101.
- 2 Wat Runia hier onder woorden brengt, is gebaseerd op wat er staat in: HC, zd. 25, vr./antw. 65 en zd. 31, vr./antw. 84, en DL, V,14.
- 3 Julian Baggini, *Een kleine geschiedenis van de waarheid. Troost in tijden van nepnieuws*, Utrecht, 2018, p. 72.
- 4 Zie hiervoor: *Nader Bekeken*, sept. 2018, p. 241v.
- 5 Deze overtuiging is terug te vinden in onze belijdenis, vgl.: HC, zd. 23, vr./antw. 60 en DL, V,1.
- 6 Dr. M. te Velde (red.), *Confessies. Gereformeerde geloofsverantwoording in zestiende-eeuws Europa*, Heerenveen, 2009, p. 189v.